

Το οικοσύστημα της Αθήνας

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 02/10/2023

Το περπάτημα διαδίδεται όλο και περισσότερο στις πόλεις διεθνώς, περισσότερο και από την εξοχή: δεν υπάρχει μεγαλύτερη απόλαυση από την περιδιάβαση, τον άνετο και ασφαλή περίπατο στην πόλη. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη συμβολή στην αίσθηση καθημερινής ευζωίας, από την άνετη και οικονομική μετάβαση από την κατοικία στον τόπο εργασίας. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ανακούφιση από τους διάσπαρτους θύλακες φυγής στην πόλη, τους κήπους και τα μεγάλα πάρκα, όπου τα παιδιά και οι γονείς τους μπορούν με άνεση να βρουν αναψυχή κάποιες ώρες της ημέρας. Αν μάλιστα μια πόλη διαθέτει και θαλάσσιο μέτωπο, είναι στ' αλήθεια ευλογημένος τόπος. Όλα τα παραπάνω είναι στοιχεία που σε συμφιλιώνουν με την πόλη, που σε κάνουν να θέλεις να ζεις σε αυτήν και όχι να φαντασιώνεσαι μονίμως τη φυγή, μόλις δοθεί η ευκαιρία. Είναι το νόημα του νεολογισμού «cityness» της Saskia Sassen, που δεν αφορά το υλοποιημένο χτιστό περιβάλλον (urbanity) αλλά την επιθυμία διαβίωσης στην πόλη, την άυλη αξία ανταλλαγής, συμμετοχικότητας και αστικής ευζωίας.

Η συζήτηση για την Αθήνα προκαλεί συνήθως δυσφορία, γιατί η ανάλυση αυτής της πόλης δεν μπορεί να

ακολουθήσει μια πάγια μεθοδολογία αντίστοιχη αυτής των ευρωπαϊκών πόλεων, η εξέλιξη των οποίων βασίζεται σε παλαιότερα και νεότερα προγράμματα δημόσιου πολεοδομικού σχεδιασμού, τα οποία έχουν συνήθως εφαρμοστεί σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους και για πολίτες που συνήθως αντιλαμβάνονται τα δικαιώματα -και κυρίως τις υποχρεώσεις τους- σε ό,τι αφορά τη χρήση, ακριβώς, της πόλης τους. Συμβαίνει κάτι αντίστοιχο στο πολεοδομικό συγκρότημα της ελληνικής πρωτεύουσας, στις ελληνικές πόλεις γενικώς; Η Αθήνα εξελίχθηκε χωρίς σχέδιο και με διαρκή νομιμοποίηση αυθαίρετων περιοχών και οικισμών· η νομοθεσία δεν εφαρμόζεται (περιλαμβανομένων και των χρήσεων γης), ενώ οι κάτοικοι της πόλης υιοθετούν συμπεριφορές με όψεις βαρβαρότητας, ανάξιες του στάτους Ευρωπαίων πολιτών. Συνοψίζοντας, το αττικό συγκρότημα εμφανίζει στοιχεία πολεοδομικού πρωτογονισμού, που γενικά δεν απαντώνται σε άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες του 21ου αιώνα. Επαναλαμβάνουμε: η ποιότητα της αστικής διαβίωσης δεν έχει να κάνει μόνο με τις σχεδιασμένες και υλοποιημένες λειτουργίες της πόλης, αλλά και με τον τρόπο που αυτές οι λειτουργίες γίνονται αντιληπτές από την κοινότητα αναφοράς. Αν στόχος κάθε προβληματισμού για την πόλη είναι η βελτίωση της βιωσιμότητας για το σύνολο των πολιτών, η αντικοινωνική χρήση της πόλης μπορεί να καταστήσει μάταιη κάθε ανάλογη προσπάθεια.

Η συζήτηση για το μέλλον των πόλεων διεθνώς είναι σήμερα πιο έντονη παρά ποτέ. Εντάθηκε την εποχή του κορωνοϊού και σήμερα συνεχίζεται με την αποτίμηση των συνεπειών της πανδημίας σε ό,τι αφορά την κατοίκηση, τους χώρους και τρόπους εργασίας, τις νέες κοινωνικές συμπεριφορές και επιλογές. Η φυσική συνθήκη της πόλης και η κοινωνική συνθήκη της πόλης αποτελούν τα δύο πεδία προβληματισμού. Οι πόλεις οφείλουν να είναι όλο και περισσότερο περιβαλλοντικά φιλικές, να συνιστούν πόλεις φυσικής και ψηφιακής διασυνδεσιμότητας, να διαχειρίζονται με τη μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα τα ζητήματα της στέγασης μέσω αντίστοιχων δημόσιων πρωτοβουλιών, με τελικούς στόχους την κοινωνική ισονομία και την περιβαλλοντική δικαιοσύνη.

Η κοινωνική ενσωμάτωση και ισονομία είναι αποτέλεσμα της δημόσιας πόλης, η οποία με τη σειρά της είναι πάνδημο αγαθό: η ιδιωτική πόλη, αντίθετα, είναι ταξική, επιλεκτική και απωθητική. Η περιβαλλοντική δικαιοσύνη, από την άλλη, έχει να κάνει με τον περιορισμό της μόλυνσης σε όλη την έκταση της πόλης, με την αποφασιστική ενίσχυση της δημόσιας συγκοινωνίας, τη δραστική μείωση των κινητήρων εσωτερικής καύσης (και αντίστοιχο περιορισμό της ηχορύπανσης) και την υιοθέτηση νέων ενεργειακών πολιτικών με τη διάδοση εναλλακτικών πηγών ενέργειας.

Ωραία είναι όλα αυτά, το πρόβλημα όμως είναι ότι μπορεί στη συζήτηση για την ελληνική πόλη να χρησιμοποιούμε κοινά αποδεκτούς εισαγόμενους/μεταφρασμένους όρους· αντιλαμβανόμαστε όμως ή εννοούμε άλλα πράγματα, και τούτο είναι κατεξοχήν πολιτισμικό πρόβλημα. Η Αθήνα αναπτύχθηκε μεταπολεμικά γιατί αποτέλεσε ελκυστικό προορισμό πολλαπλών ευκαιριών, για ανθρώπους κάθε προέλευσης και οικονομικού επιπέδου. Σήμερα η Αθήνα αλλάζει αιφνιδίως και φαινομενικά χωρίς ελεγχόμενο σχέδιο για το μέλλον, με κυριότερη απειλή τη μετατροπή της σε πόλη με έντονα ταξικά χαρακτηριστικά. Τι μπορεί να γίνει την επόμενη εικοσαετία;

Η πόλη πρέπει να «κλειδώσει» σε ό,τι αφορά τα όριά της και η έμφαση να δοθεί στην αποκατάσταση του υπάρχοντος στο εσωτερικό αυτών των ορίων: να υιοθετήσει δηλαδή τις αρχές της συμπαγούς πόλης, όσο είναι δυνατό. Επίσης, να αποθαρρυνθεί η περαιτέρω οικοδόμηση και η έμφαση να δοθεί στην αποκατάσταση/επανάχρηση/ανοικοδόμηση του υπάρχοντος αποθέματος. Να τεθεί όριο στις τουριστικές ροές (περιλαμβανομένης της βραχύχρονης ενοικίασης διαμερισμάτων) και να διαμορφωθεί ένας μακρόπνοος στόχος για τον τουρισμό που επιθυμούμε στην Αθήνα. Να ενισχυθεί αποφασιστικά μια αποτελεσματική και συνδυασμένη δημόσια συγκοινωνία, και κυρίως η υλοποίηση νέων γραμμών μετρό, έτσι ώστε να μειωθεί δραστικά η χρήση του αυτοκινήτου στην πόλη. Στο πεδίο του αστικού σχεδιασμού, να ενισχυθεί η εξασφάλιση των βασικών δημόσιων αγαθών, που είναι οι δημόσιοι χώροι και οι άνετες οδοί, να υιοθετηθεί και στην πόλη μας η διεθνής τάση για πεζοδρομήσεις. Σε ό,τι αφορά τη σχέση των πεζών με την πόλη, απαιτείται κυριολεκτικά μια επανάσταση.

Για όλα αυτά, όμως, είναι απαραίτητες τρεις προϋποθέσεις: καταρχήν ένας στρατηγικός συντονισμός αστικής ανανέωσης του μητροπολιτικού συγκροτήματος (που δεν σημαίνει ενιαίος σχεδιασμός), με όσο το δυνατόν μικρότερη διάσπαση αρμοδιοτήτων, με αυθηκτικότητα και συνέχεια τουλάχιστον δύο δεκαετιών. Δεύτερη προϋπόθεση είναι η αυστηρή εφαρμογή των νόμων, δίχως παρεκκλίσεις (ακόμη και οι εκδοχές της «ιδανικής πόλης» στην ιστορία δεν υπήρξαν ποτέ άναρχες, αλλά αστικές ουτοπίες με σαφές και

ολοκληρωμένο σύστημα κανόνων). Τρίτη προϋπόθεση είναι η εκπαίδευση των συμπολιτών, ένα είδος «αγωγής του πολίτη», για την οποία το κράτος οφείλει να εφεύρει τη μεθοδολογία προσέγγισης. Όσοι ασκούν διακυβέρνηση πρέπει να έχουν συνείδηση της παιδευτικής αποστολής τους, δηλαδή μπορούν και πρέπει να συμβάλλουν μεταξύ άλλων στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς μας στην πόλη και των τρόπων ορθής χρήσης της.

Για τα παραπάνω, εκτός από ισχυρή ενίσχυση αρμοδιοτήτων, απαιτούνται και σοβαροί οικονομικοί πόροι. Με την ευκαιρία, τι συμβαίνει με τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας σε σχέση με την Αθήνα; Ποια μεγάλα έργα υποδομής για το μέλλον της πρωτεύουσας έχουν προγραμματιστεί μέσω αυτής της μοναδικής χρηματοδοτικής ευκαιρίας, και ποια είναι τα χρονοδιαγράμματα υλοποίησης; Θα ήταν καλό να το γνωρίζουμε.

Συνεπτυγμένη μορφή του άρθρου με τίτλο: «Αθήνα. Τι μπορεί να γίνει την επόμενη εικοσαετία», που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα», στις 18 Ιουνίου 2023.